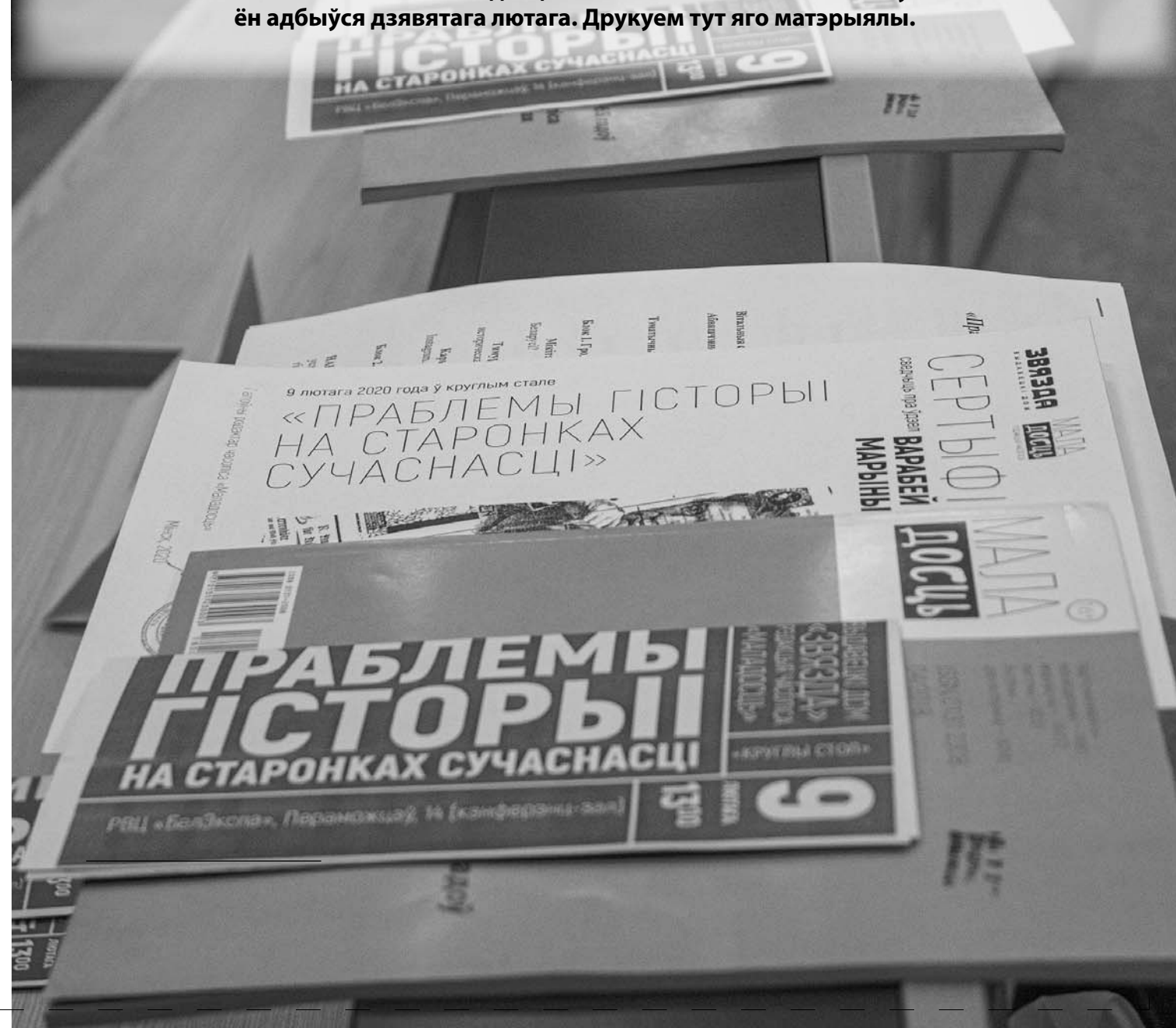

Праблемы гісторыі на старонках сучаснасці

Пра мінулае — па-сучаснаму! Але... як?!

«Тым, хто цікавіцца гісторыяй па-сапраўднаму! Усім, хто хоча пісаць пра мінулае па-сучаснаму! Школьнікам, студэнтам, магістрантам, аспірантам з ліку будучых гісторыкаў і журналістаў. Сур'ёзным навукоўцам і даследчыкам-аматарам. Рэдактарам і аўтарам», — такімі словамі на пачатку года быў абвешчаны «круглы стол» пад назвай «Праблемы гісторыі на старонках сучаснасці». Спланаваны часопісам «Маладосць» як «жывы і максімальна актуальны», ён адбыўся дзявятага лютага. Друкуем тут яго матэрыялы.

Лакальная гісторыя

Краязнаўства ў Лідзе

Леанід Лаўрэш, pawet.net

Першым лідскім краязнаўцам можна назваць бацьку беларускай гістарыяграфіі Тэадора Нарбута, які адмыслова цікавіўся гісторыяй Лідчыны і напісаў грунтоўныя тэксты па тэме.

Да першай генерацыі лідскіх краязнаўцаў можна аднесці маламажэйкаўскага святара Льва Савіцкага, які хоць і адносіўся да плыні заходнерусістаў, але напісаў вельмі цікавую гісторыю сваёй царквы¹.

Археалаг, этнограф, фалькларыст і лідскі краязнавец Вандалін Шукевіч нарадзіўся ў часы, калі яшчэ жыў Нарбут. Гэты чалавек шмат зрабіў не толькі ў галіне археалогіі Лідчыны і ўсяго краю, але займаўся і этнаграфіяй, быў знымым і паважным грамадскім дзеячам. Праз яго злучыліся першая і другая плыні лідскіх краязнаўцаў.

Такім чынам, узлёт лідскага краязнаўства ў 1930-х гадах адбыўся не на пустым месцы.

Другая генерацыя лідскіх краязнаўцаў з'явілася на пачатку XX стагоддзя і дзейнічала да 1939 года. Сапраўднай вяршыняй іх дзейнасці

было выданне гістарычна-краязнаўчай газеты «Лідская зямля» (Ziemia Lidzka), рэдактарам якой быў Уладзіслаў Абрамовіч. Самым знымым прадстаўніком другой генерацыі краязнаўцаў Лідчыны, канечне ж, з'яўляўся прафесійны гісторык, этнограф, член Таварыства беларускай школы, уладальнік унікальнага архіву па гісторыі Лідчыны Міхал Шымалевіч. Акрамя іх, буйнымі краязнаўцамі Лідчыны былі Аляксандр Снежка і Антон Гржымайла-Прыбытка.

На пачатку 1938 года Лідскаму краязнаўчаму асяродку прысвяціла артыкул віленская газета «Слова». Аўтар артыкула Мечыслаў Ліманаўскі² ставіў нашу газету «Лідская зямля» ў шэраг лепшых выданняў такога кшталту: *«Ліда не з'яўляецца ўніверсітэцкім горадам, не мае навукавай і артыстычнай эліты. Таму цешымся, што каля фабрычных комінаў, фурчашчых у небе самалётаў і вулічнага тлуму ёсць асяродак, які выдае "Лідскую зямлю". Мы выдатна ведаем... які гэта цяжкі "цукар" — выдаць 13 нумароў у правінцыі. ...Калі думаеш пра вялікіх лідзян, успамінаеш Вандаліна Шукевіча і выкапаныя праз яго курганы, Тэадора Нарбута, каторы быў адным з заснавальнікаў нашай гістарыяграфіі, Юндзіла, у каторага на нагробку было напісана, што быў "гісторыі натуральнай у краі знаўца". ..."Лідская зямля" ўзнаўляе гісторыю, геаграфію, успаміны нашых паўстанцаў... Госці горада бачаць эканамічную актыўнасць жыхароў... Ліда зараз ёсць цэнтрам малага самастойнага арганізму... ...Зараз маем выданне, якое інфармуе пра тое, што робіцца на берагах Дзітвы і Лебяды і не лічыць чужым Шчучын. Маём выданне якое ёсць на варце святога агню»³.*

На пачатку жніўня «Кур'ер Віленскі» паведамляў: *«Лідскі аддзел Краязнаўчага таварыства працуе. Краязнаўчае таварыства, выкарыстоўваючы жаданне нашых гасцей з розных частак краю адпачыць летам на нашай зямлі, пачало інтэнсіўную прапаганду краязнаўчай ідэі. Сябры таварыства чытаюць лекцыі ў месцах адпачынку, знаёмяць слухачоў з нашай прыгожай гісторыяй, з яе пом-*

¹ Артыкул а. Льва Савіцкага «Маломожейковская (или Мурованая) Пречистенская церковь», надрукаваная ў № 33, 34, 36, 42 «Литовских Епархиальных Ведомостей» за 1873 год.

² Мечыслаў Ліманаўскі (Mieczysław Limanowski, 1876–1948). Прафесар Віленскага ўніверсітэта, геалаг, заснавальнік, рэжысёр і літаратурны кіраўнік тэатра «Рэдута».

³ Słowo № 42(4966), 12 maja 1938.

нікамі, культурай і сучасным станам гаспадаркі»¹. Тады ж краязнаўцы пачалі рыхтавацца да ўстаноўкі памятнай дошкі па Вандаліну Шукевічу ў Нацкім касцёле².

Лідскія краязнаўцы другой генерацыі, якія гуртаваліся вакол «Лідскай зямлі», зрабілі велізарны, неацэнны ўнёсак у справу пазнання гісторыі нашага краю. Як і ў кожнага чалавека, які піша, у іх павінна была застацца вялікая колькасць ненадрукаваных тэкстаў, тэкстаў у працы, шматлікіх архіваў. На жаль, усё гэта загінула.

Цяпер гісторыю родных мясцін вывучае трэцяя генерацыя лідскіх краязнаўцаў. Мостам паміж другой і трэцяй генерацыямі з'яўляліся выдатныя знаўцы нашай гісторыі, аўтары шэрагу грунтоўных тэкстаў, мой школьны настаўнік астраноміі Анатоль Кулеш і журналіст Аляксандр Жалкоўскі.

Галоўным дасягненнем трэцяй генерацыі з'яўляецца шматгадовае выданне часопіса «Лідскі летапісец». Часопіс выходзіць з 1997 года, выдадзена ўжо 85 нумароў, рэдактар — пісьменнік Станіслаў Суднік.

У 1990 годзе была адноўлена польскамоўная «Лідская зямля», рэдактар — Аляксандр Колышка. Выдадзена 96 нумароў, у апошні час выпуск часопіса прыпынены.

Галоўным месцам захавання і назапашвання ўсёй інфармацыі пра Лідчыну з'яўляецца лідскі сайт «Павет» (pawet.net, з 1999 года, рэдактар сайта — аўтар гэтага паведамлення).

За апошнія гады надрукавана шмат кніг па гісторыі Лідчыны. У 2019 годзе выдадзены зборнік усіх артыкулаў галоўнага прадстаўніка другой генерацыі лідскіх краязнаўцаў Міхала Шымялевіча³. Гэтая кніга будзе трывалым падмуркам для наступных даследчыкаў Лідчыны.

Усіх лідскіх краязнаўцаў аб'ядноўвае глыбокая павага на нашай гісторыі і агульныя, патрыятычныя погляды на яе. Нягледзячы на тое, што за два стагоддзі напісана шмат базавых тэкстаў, у мяне ёсць цвёрдая ўпэўненасць, што вывучэнне гісторыі Лідчыны толькі пачынаецца.

3 пункту гледжання навукі

Гістарычны факт і літаратурны твор: на прыкладзе рукапісаў Зінаіды Бандарынай

Аксана Данільчык

У літаратуразнаўстве існуе такое паняцце, як аўтабіяграфізм, што вызначаецца як адлюстраванне ў літаратурным творы звестак з жыцця аўтара. У прынцыпе, усе літаратурныя творы нясуць на сабе адбітак асобы аўтара, але пытанне аўтабіяграфічнасці ў творчасці таго ці іншага пісьменніка вельмі часта застаецца адкрытым. Тым не менш, у некаторых выпадках мы маем магчымасць высветліць, наколькі мастацкі твор адпавядае рэчаіснасці, хоць, адзначу адразу, тэма гэтая доволі далікатная.

Згодна са звесткамі біябібліяграфічнага слоўніка (якія пакуль што пацвярджаюцца), Зінаіда Бандарына (1909–1959) перастала друкаваць вершы ў 1933 годзе і толькі ў 50-я гады зноў апублікавала лічаныя паэтычныя творы. Аднак засталіся машынапісы, сабраныя ў канцы 50-х Зінаідай Бандарынай у зборнік (на жаль, неапублікаваны), а таксама рукапісы. Менавіта два рукапісныя вершы і прыцягнулі маю ўвагу. Абодва закранаюць тэму рэпрэсій і, безумоўна, зразумець іх можна, ведаючы адпаведны гістарычны кантэкст.

¹ Kurjer Wilenski № 217(4893), 8 sierpnia 1939.

² Słowo № 220(5502), 12 sierpnia 1939.

³ Шымялевіч М. Збор твораў / М. Шымялевіч ; уклад. Л. Лаўрэш. — Гродна : ТАА «ЮрСаПрынт», 2019. — 326 с.

Юрый Бохан. Узбраенне насельніцтва беларускіх зямель у XIV-XVI стагоддзях. Беларусь, 2012.

Лічу патрэбным прапанаваць для чытання працу Юрыя Бохана, прысвечаную эвалюцыі ўзбраення насельніцтва беларускіх зямель. У ёй разглядаюцца разнастайныя катэгорыі зброі, традыцыі, мясцовыя і замежныя ўплывы.

Кніга напісана прасцейкай мовай. Прынамсі, больш прастай, чым навуковыя тэксты, але пры гэтым матэрыял падаецца досыць грунтоўна і факталагічна дакладна для папулярнага выдання. «Навучпапам» гэты твор, нягледзячы на вялікую колькасць ілюстрацый і невялікі аб'ём, назваць немагчыма. Такімі і павінны быць гістарычныя кніжкі. А то ж як бывае? Пачынаючы з назвы, абяцаюць распавесці «ўсю праўду». А праўду самім трэба шукаць, а не лабухаў слухаць.

І ўвогуле, зброя — гэта не дрэнна і не добра. Зброя — гэта нармальна. Асабліва калі па прызначэнні. Таму — раю!

Андрэй Кулеш

Леанід Лаўрэш. Шпацыры па старой Лідзе. Юрсапрынт, 2020.

Аўтар гэтай кнігі — даўні аўтар «Маладосці», яе рубрыкі Factum, якая магла б друкаваць інфармацыю не толькі пра старую добрую Ліду, але і пра іншыя беларускія гарады, ды вось жа друкуе толькі пра Ліду — у чаканні, калі астатнія гарады (з іх краязнаўцамі) падхопяць ідэю.

«Шпацыры па старой Лідзе» — гэта менавіта шпацыры, іначай і не назавеш. Вось вы стаіце на вуліцы Грунвальдскай, усе такія сучасныя ў сваім XXI стагоддзі, — і раптам ужо не Грунвальдская пад нагамі, а Замкавая, і стагоддзе не тое, і вы на парозе гімназіі, дзе выкладаецца фізіка па навейшай методзе, або каля фабрыкі, дзе вырабляецца гума для брычак...

Гэтую кнігу варта прадаваць не толькі ў кнігарнях, але і на лідскіх вакзалах, і ў аўтобусах/цягніках. Трэба надаць ёй статус падручніка для экскурсаводаў і адначасова даведніка — і ніякія гэта не жарты, бо кніга — павінна служыць.

Святлана Воцінава

Лідзія Канг, Нэйт Пэдэрсэн. Гісторыя шарлатанства (кароткі агляд найгоршых спосабаў лячэння ад старажытнасці да нашых дзён). Гаятры, 2019.

Як вядома, інфармацыі вакол занадта шмат, але яна ёсць. І гэта крута. Дастаткова развіваць крытычнасць мыслення і ўменне шукаць адэкватныя крыніцы. На жаль, маё «дастаткова» часцей гучыць як «празмерна». То-бок зараз, калі вакол столькі матэрыялу, людзям складана працягнуць руку і ўзяць яго. А што казаць пра той час, калі гэтай інфармацыі не было? Калі ўся медыцына з'яўлялася... не ведаю, якое слова лепш падабраць... традыцыйнай ці эксперыментальнай? «Урачы» з радасцю і захапленнем, напоўненыя сляпой верай і ўпэўненасцю ў тым, што зусім далёка ад навукі, прапісвалі хворым самыя дзікія рэчы. Якія? Пачытайце кніжку. Калі ласка. І ўбачыце, што «ўсе так робяць» — гэта зусім не аргумент.

Дзмітрый Шулюк

Якія людзі патрэбны будучыні

Калі знянацку спытаць у чалавека пра яго будучыню, то, хутчэй за ўсё, пачуеш многа як рэальных, так і не вельмі планаў, мар і чаканняў. Ён з задавальненнем ці без будзе расказваць пра свае заўтрашнія дасягненні, пра тое, як наступны дзень чакае і гатовы прыняць яго.

А ці чакае? А ці гатовы? А ці патрэбны ён заўтрашньому дню?

«М»ы знянацку спыталі нашых аўтараў, каго заўтрашні дзень сапраўды чакае, хто сапраўды яму патрэбен. Адказы-асацыяцыі-экспромты складаюцца ў нейкі малюнак, у вобраз, у сапраўднасць. Чым больш фрагментаў, дадзеных, тым больш дакладнасці. Таму чакаем і вашых адказаў на нашу электронную скрыню і ў сацыяльных сетках. Чытайце, складвайце і думайце пра сваё заўтра, якому вы дакладна патрэбны.

Анхела Эспіноса Руіз, «У бібліятэцы з Анхелай»:

Мне здаецца, нашай будучыні патрэбны людзі, якія адчуваюць, наколькі важныя мастацтва і фікцыя: у свеце, дзе ўсё ніжэй ацэньваюцца культура і літаратура, людзі губляюць здольнасць жыць чужым жыццём, уяўляць розныя магчымасці ў альтэрнатыўных светах. Гэта пазбаўляе іх як унутранай, так

і вонкавай свабоды, абразае ім крылы. Патрэбны людзі, здольныя бачыць далей за відавочнае (так, у тым ліку — чыстыя гуманітарны). Акрамя таго, будуць запатрабаваныя эмпатыя, міласэрнасць, жаданне дапамагаць адно аднаму і спрыяць справам іншага, і гэта нягледзячы на навакольны індывідуалізм. Тэхнічны прагрэс пайшоў, і крочыць ён што-раз хутчэй. Паспрабуйма цяпер развіваць і сябе.

Леанід Лаўрэш, «Factum»:

Як чалавек, які пражыў шмат гадоў, я упэўнены, што ўсім нам патрэбны інтэлектуалы сусветнага ўзроўню, прычым як высокія прафесіяналы ў асобных галінах, так і рэдкія цяпер прадстаўнікі «шырокага профілю», здольныя да сінтэзу ведаў. А для інтэлектуала маюць значэнне прагнасць да новых ведаў і інтэлектуальная сумленнасць. А яшчэ нам патрэбна такая якасць, як здольнасць радавацца чужым поспехам, добрым чужым кнігам, артыкулам, навуковым адкрыццям. Чалавек, які не можа ацаніць чужую якасную працу, і сам ніколі не зробіць нічога каштоўнага.

Адмаўляцца, думаю, трэба найперш ад зайздасці — яна забівае чалавека як асобу, вынішчае ў ім здольнасць да творчай працы і пазбаўляе адчування шчасця. А няшчасны чалавек не можа быць творчай асобай.

Йўген Папакуль, пераклады са старажытна-ісламскай:

Не толькі Беларусі, але і любой краіне патрэбныя людзі, якія **РОБЯЦЬ**. Бо тых, хто гаворыць, вельмі шмат. Прапануюць можна самыя правільныя, самыя карысныя, самыя цікавыя рэчы, але часта ініцыятыва так і застаецца ініцыятывай, бо на далейшыя крокі па розных прычынах людзі не адважваюцца. Праз недахоп часу, грошай, удачы... Хаця гэта можа быць банальны недахоп веры ў сябе. Таму Беларусі патрэбныя людзі **СМЕЛЫЯ**, якія не толькі ставяць мэту, але і дасягаюць яе, не зважаючы на ўсе складанасці. Толькі так можна змяніць нешта ў лепшы бок. Гэта цяжка, і грамадскае меркаванне наўрад ці паспрыяе або падтрымае, але нам патрэбны тыя, хто мае новыя, хай нават часам і трохі вар'яцкія, ідэі. Тыя, хто ўмее **ДУМАЦЬ**.

Зміцер Кузменка, «е-закладкі»:

Напэўна, я скажу банальныя рэчы, але нашай будучыні патрэбны не сляпыя выканаўцы чужой волі, а людзі з крытычным мысленнем, ініцыятыўныя, здольныя прымаць складаныя рашэнні і разам з тым спакойна прызнаваць уласныя памылкі. Здатныя працаваць у камандзе і гатовыя дзеля агульнага поспеху на пэўны час адступіцца ад часткі асабістых амбіцый. Людзі, якія з павагай і ўвагай ставяцца да іншых

меркаванняў. Вядома, што значная колькасць авіякатастроф здараецца толькі таму, што другі пілот проста баіцца сказаць капітану паветранага судна пра яго няправільныя дзеянні. Вось ад такога нам трэба сыходзіць. Неабходна вучыцца размаўляць адно з адным. І слухаць адзін аднаго.

Ігумен Ермаген, «3 Богам»:

Хрысціянства — гэта максімалізм, і таму для хрысціяніна сапраўднай будучыняй з'яўляецца Вечнасць, а сапраўднай якасцю — святасць. Гэта найвышэйшая мэта, якая прадугледжвае паступовае духоўнае ўдасканалванне пры пэўных сацыяльна-гістарычных акалічнасцях. І тут ужо можна гаварыць пра канкрэтнае сёння і канкрэтную будучыню.

Мы жывём у вельмі складаны час, які з аднаго боку характарызуецца светапоглядным плюралізмам і рэлятывізмам, а з другога — інфармацыйна-тэхналагічным бумам. Пры такіх умовах не дазволіць сваёй веры паддацца карозіі сацыяльнага імператыва — гэта ўжо подзвіг. Для яго патрэбныя як глыбокае веданне традыцыі, так і добрая арыентацыя ў тэндэнцыях сучаснасці. Гэта з хрысціянскага пункту гледжання. Але гэта справядліва для кожнага чалавека. Справа ў тым, што сучасныя тэхналогіі ўжо ў самы блізкі час паставяць пад пагрозу суверэннасць чалавечай асобы, яе свабоду. Залежнасць ад зместу і фармату інфармацыйнай прасторы сацсетак, па сутнасці, ужо сведчыць пра мадыфікацыю паводзін чалавека. Таму галоўнай якасцю чалавека будучыні, на маю думку, з'яўляецца здольнасць самастойна крытычна мысліць.

У Амерыцы ёсць некалькі граматычных «белых варон», якія пішуць пра небяспекі нашай тэхналагічнай будучыні. Вось некаторыя з іх:

«Хросны бацька» паняцця «віртуальная рэальнасць» Джарон Ланье:

You Are Not a Gadget: A Manifest. New York, 2010.

Ten Arguments for Deleting Your Social Media Accounts Right Now. New York, 2018.

І нядаўняя кніга сацыяльнага псіхолага Шашы Зубоф:

The Age of Surveillance Capitalism, 2019.

Маргарыта Латышкевіч, «Век людзей»:

Будучыні патрэбны людзі.

Тыя, каго сапраўды можна назваць Чалавекам.

Здольныя марыць — і ўпарта працаваць над тым, каб мары сталі явай. Здольныя любіць: сямя, родны кут, Радзіму. Здольныя ствараць новае і пераствараць свет вакол сябе. Здольныя рабіць яго лепшым — і ўдасканальвацца, не спыняцца на дасягнутым, адказваць за здзейсненае.

Разумныя — але без снабізму. Добрыя — але без саладжавасці.

Цікаўныя — бо менавіта цікаўнасць, інтэрас да жыцця штурхае нас наперад, да адкрыццяў, да новых гарызонтаў.

Будучыні патрэбны людзі. Як, зрэшты, патрэбны яны і сучаснасці.

Аксана Данільчык, «На хвалі часу, у плыні жыцця»:

Чалавек — хочацца верыць — істота разумная, здольная выбіраць пэўныя арыенціры для сябе і для соцыуму. У нас ужо фарміруецца пэўнае кола сацыяльна актыўных людзей, асабліва маладых, і гэта радуе. Мы не можам ведаць будучыню, але сумленнасць — бяспрэчная пазачасавая каштоўнасць, прафесіяналізм — таксама. Спалучэнне гэтых якасцей дазваляе чалавеку дзейнічаць выключна ў межах уласнай кампетэнцыі. Дзеля таго, каб будучыня была светлай, неабходна, каб добразычлівасць стала неад’емнай якасцю чалавечых стасункаў, а хамства і агрэсіўнасць сышлі ў нябыт. Будучыні нашай краіны неабходныя людзі, якія разумеюць, што такое сацыяльная адказнасць, і што грошы — рэч, безумоўна, неабходная — не павінны ператварацца ў самамэту, а таксама людзі з высокім агульным культурным узроўнем, пад якім я маю на ўвазе не толькі ўласна веды, але і культуру паводзін.

Дар’я Значонак, «Праблемы гісторыі...»:

Што бачаць тыя, хто едзе на вучобу ці працу ў грамадскім транспарце? Галовы, апушчаныя да гаджэтаў, заткнутыя вушы, схаваныя позіркі...

Нам патрэбны тыя, хто мае новыя, хай нават часам і трохі вар’яцкія, ідэі. Тыя, хто ўмее ДУМАЦЬ

Электроніка значна пашырае нашы магчымасці (ва ўмовах пандэміі — асабліва), але пры гэтым скоўвае, прывучае думаць спрошчана, дзейнічаць па адным алгарытме. А занурыўшыся ў тэлефоны, можна выпусціць з-пад увагі рэальнасць. Дзеля віртуальнага махнуць рукой на сапраўднае. Для стварэння літаратурнага твора не патрэбны найноўшы камп’ютар з найсучаснейшым тэкставым рэдактарам: твор можа быць накрэмзаны алоўкам на паперцы пры святле вогнішча (у такой глухмені, дзе не ловіць мабільны аператар). Істотная толькі ідэя, а яна нараджаецца ў чалавечай свядомасці — аўтаномнай і ад таго моцнай. Важна ведаць свае сілы і ўмець дзейнічаць без спадзеву на тэхнічныя сродкі. Адчуваць сваю незалежнасць і быць адкрытым для знешняга. Абапірацца на розум.

Наталля Бахановіч, «Акалічнасці месца і часу»:

Мы жывём у эпоху культы поспеху і залежым не толькі ад матэрыяльных і прафесійных дасягненняў, але і ад колькасці лайкаў і фаловераў у сацсетках. Герою антычнага міфа нават не ўяўлялася, наколькі яго перасягне ў нарцысізме чалавек нашага часу. Нам так няцярпна хочацца быць прынятымі і адобранымі людзьмі, што мы не звяртаем увагі на плату.

Стомленае ўдзеламу «марафонах паспяховасці» грамадства саспела да «апгрэйд»у. Недарэмна коўчы ў адзін голас загаварылі пра эмацыянальны інтэлект — добрае веданне сябе ўнутранага, кантакт са сваёй глыбіннай сутнасцю. Такая ўласцівасць развівае эмпатычнасць, павышае якасць міжасабовага ўзаемадзеяння і, адзіная, надзяляе чалавека перавагай перад машынай.

Як развіць эмацыянальны інтэлект?

Заўважаць, што на ўзроўні пачуццяў адбываецца з табой і суб’яднакам у кожны момант. Працаваць з мысленнем: правяраць уласныя думкі на адекватнасць. Разбірацца з індывідуальнай гісторыяй — родавай, сямейнай, дзіцячай. Вызваляцца ад абумоўленасцей і навізаных сэнсаў.

Каб аддзяліць сябе ад абалонкі і кіравацца асабістай, незалежнай ісцінай.

Андрэй Кулеш, укладка:

Калі гавораць пра «нарооод», з расцягнутым «о», гэта заўсёды гучыць так, што цягнешся

за лінейкай, каб адмахнуцца. А вось пра людзей — міншая рэч. Так, ёсць градацыя. І тут ніякай фанабэрыстасці няма. Нават у добрым шнапсе толькі сорок працэнтаў рэчыва, астатнія шэсцьдзясят — элемент неад’емны, але не га-лоўны. Так нейкі немец ці аўстрыец казаў. Ужо не памятаю.

Аздараўленне — гэта мэта самога пацыента, а не толькі таблетаў, сіропаў і парашкоў. Аздаравіцца ў людзей, якія возьмуць адказнасць за сябе і на сябе. Сапраўдная свабода — гэта ў першую чаргу адказнасць, а не ўсёдазволенасць і воля, якая канчаецца там, дзе пачынаецца чужое яе разуменне. Больш, больш адказнасці, а не «мне ўсё павінны». Сапраўднай, а не па «службовай інструкцыі».

То бок аптымальны чалавек для нашых шырынь — гэта ініцыятыўная асоба, якая адказвае за сябе і за тое, што яе атачае. З прышчэпкай ад інфанталізму, радыкальнай істэрыі і прафесійнай неўрастанні.

І такіх у нас хапае, на расаду, прынамсі, хопіць. Нашы могуць шмат што, толькі б ім не заміналі.

Канстанцін Касяк, «Крэскі жыцця»:

Цяпер модна гаварыць, што нас чакае Новае Сярэднявечча. Не ў тым сэнсе, што мы пазбавімся здабыткаў цывілізацыі, а ў тым, што наперадзе змрочныя часіны. Ужо цяпер свет сутыкаецца з выклікамі, якія раней было цяжка сабе ўявіць.

Мне здаецца, што нашай краіне патрэбныя людзі з рыцарскімі каштоўнасцямі. Рэальнымі, а не выдуманымі. Рэканструктары былі, ёсць і будуць. Але я пра тых, хто насамрэч свае ідэалы паставіць вышэй за ўласны камфорт і дабрабыт. Такія асобы, безумоўна, ёсць і цяпер, але іх вельмі мала. Цяперашняй эпосе не стае героікі, а ўсё, што з ёй звязана, высмейваецца. На першы план выходзяць грошы. Але прыйшла пандэмія, і многія зразумелі, што ў нас ёсць урачы і яны самыя сапраўдныя героі на перадавой. А колькі яшчэ такіх жыццёвых «франтоў» будзе...

Адзін з маіх любімых твораў — гравюра Альбрэхта Дзюрэра «Рыцар, смерць і д’ябал». Дык вось, патрэбныя такія людзі, як выяўлены на ёй вершнік. Закаваны ў латы ўласнай веры і непакіснасці, ён, ні на што не зважаючы, упарта ідзе да сваёй мэты. І сумнявацца ў ім не выпадае.

Зміцер Крэс, паэзія:

Гісторыя Беларусі складалася такім чынам, што ледзь толькі наш шматмільённы народ паўставаў перад лёсавызначальным выбарам (сітуацыя, якая здаралася з намі нярэдка), мо выразней за іншыя чулася пытанне: а ці існавацьме ўвогуле Беларусь у будучыні? І некаторым тады, уважаючы на ўсю сур’ёзнасць паўсталых перад намі выклікаў, лацвей было ўявіць свет будучыні, які ёсць без нас — свет гэты, здаецца, няшмат што страціць... Як і мы — без Беларусі. Жыў бо чалавек наш, калі нават слова такога не было, і не ўсведамляў ані сваёй, ані народнай каштоўнасці. Дык ці трэба нам усім марыць пра нейкую агульную беларускую будучыню, нават і ў самой Беларусі, калі кожны з нас выбудоўвае свой шлях у гэтым вялікім, размаітым свеце, даверху поўным усялякімі найменнямі, вартасць кожнага з якіх не такая ўжо значная, зважаючы адно хаця б на іх колькасць...

А выходзіць, спадарства, што ўсё ж такі трэба, хай бо і не так відавочна яно напачатку. Каб хоць трохі прадбачыць нашу будучыню, перш трэба ўважліва агледзець мінуўшчыну: з чым мы і як прыйшлі ў гэты свет, і што нам, з нашай

Герою антычнага міфа нават
не ўяўлялася, наколькі яго
перасягне ў нарцысизме чалавек
нашага часу. Нам так
нясцерпна хочацца быць
прынятымі і адобранымі людзьмі,
што мы не звяртаем увагі на плату

прышласці, наканавана ў яго несці. З чаго ўзнікла Беларусь? Напэўна, кожны з нас мае свой адказ. Мой, вынесены яшчэ з дзяцінства, такі: з міфа, з паданняў, з нашых казак і легенд — аб князю Белаполе і хартах ягоных, Стаўры і Гаўры (рэхам гэтай далёкасяжнай легенды з'яўляецца дагэтуль захаваная традыцыя святкавання Стаўроўскіх Дзядоў), аб незлічоных скарбах, пазакапанных прашчурамі ў нашай зямлі, якія выходзяць на паверхню ў Купалаўскую ноч разам з ззяннем чароўнай папараць-кветкі, аб велічных асілках і лютых, ненажэрных ваўкалаках... З гэтых казак у нашым маленстве вырастала міфічная постаць Бацькаўшчыны, уся яна, здавалася, была населена дзівоснымі істотамі, кожны куток яе — апеты чароўнымі байкамі. І такое бачанне нашай краіны — не сённяшняе, бо такою ж бачылі яе шчэ і сто, і дзвесце год таму нашы продкі. Выразнікам, ці ж нават і «архітэктарам», такога міфічнага ўспрымання нашага краю быў славыты беларус, выхаванец Полацкай езуіцкай акадэміі Ян Баршчэўскі. Напэўна, упершыню ў гісторыі, з такой выразнай сілаю загучалі словы любові да роднага краю — не Русі, не Літвы, не Рэчы Паспалітай абодвух народаў, а — Беларусі. «Шляхціц Завальня», выдадзены ў 1844 годзе ў сталіцы Расейскай імперыі па-польску, стаў сапраўднай энцыклапедыяй легенд і паданняў нашай зямлі. Геніяльны твор гэты акрэсліў і вылучыў яе «казачныя» абшары сярод іншых славянскіх культур, і Беларусь — загучала. Ды настолькі моцна, што неўзабаве, ужо ў 1863 годзе, ёй стала замала межаў «казачных»: Беларусь пачала ўцэлаўляцца ўжо ў свеце палітычным, займела свайго правадыра — палымянага лідара, рэвалюцыянера-дэмакрата, нацыянальнага героя Канстанціна Каліноўскага. Яму было накіравана зрабіць немаг-

чымае: здолець данесці запалены зніч да сэрца кожнага «мужыка», кожнага беларуса, абудзіць народ, пераканаць яго ва ўласнай вартасці, самастойнасці духоўнай і палітычнай.

І беларускі народ прагнуўся, ізноў паверыў у сябе. Нягледзячы на фізічную паразу паўстання, здушыць яго духоўную перамогу было немагчыма. Праз чвэрць стагоддзя ўдзельнік гэтага паўстання, «народны адвакат» Францішак Багушэвіч выдае ў Кракаве невялічкую кніжыцу з красамоўнай назвай — «Дудка беларуская», якая стала пачаткам паўнаўтаснага нацыянальнага Адраджэння. У грунтоўнай прадмове да кніжкі аўтар акрэслівае найважнейшыя рысы сучаснай Беларусі: межы, мову, гістарычную спадчыну.

Уплыў, які аказаў Багушэвіч на далейшае стаўленне нашай краіны, каласальны. Як па цёплым дажджы, узнікаюць нацыянальныя пісьменнікі, наладжваецца беларуская перыёдыка, кнігадрукаванне, ствараецца першая беларуская партыя — Беларуская Сацыялістычная Грамада. Суседзям і не, сябрам і ворагам — усім становіцца зразумела, што на сусветнай арэне паўнаўтасна заяўляе аб сабе Народ, Край — Беларусь. Вір сацыяльных і палітычных катаклізмаў гартуе новы рух, шліфуе нацыянальную ідэю, і вось ужо новы нацыянальны Прарок, падсумоўваючы побытак папярэднікаў, уголас аб'яўляе максіму — «людзьмі звацца». Гэта — і сцвярдженне высокай чалавечай годнасці, і неабходнасць сацыяльнай і палітычнай незалежнасці, і ўсведамленне агульнай уласнай сілы. Пройдзе зусім няшмат часу — і на мапе свету нарэшце ўзнікне беларуская дзяржава, з яе суверэнным правам карыстацца ўласным лёсам, вырашаць самастойна лёс свайго Народа...

Нарадзіўшыся, жывучы ў гэтай краіне, мы не аднойчы задумваемся, якая будучыня чакае нас і што мы ўласна можам для гэтай будучыні зрабіць. Разважаючы аб гэтым, я штораз узгадваю папярэднікаў, Атлантаў, чыімі высілкамі, на чых плячах паўстала з міфа наша рэальнасць. І разумею, як дужа патрэбны нашай будучыні тыя, хто б памятаў іх мужны шлях і тую ідэю — нашу, беларускую ідэю, — якую наканавана несці ў будучыню ўжо ім. Гістарычная памяць — найпатрэбнейшая рэч, якую павінны мець нашы нашчадкі.

